

Zjawisko samoleczenia wśród studentów wybranych kierunków studiów

The phenomenon of self-treatment among students of selected faculties

JANUSZ KASPERCZYK, JADWIGA JOŚKO, JAN KLIMASARA, JAROSŁAW JUSZCZYK, MACIEJ PELIKAJNIEN

Katedra i Zakład Medycyny i Epidemiologii Środowiskowej, Śląska Akademia Medyczna w Katowicach, Wydział Lekarski w Zabrze, ul. H. Jordana 19, 41-808 Zabrze

Self-medication is a common phenomenon based on taking medicines and application of medical methods without the doctor's instructions. It is present in every society, irrespective of the level of the civilization's development, geographical location or the type of the healthcare system.

The aim of the present dissertation has been to evaluate the causes of undertaking the self-treatment, its most popular methods, as well as the analysis of the process itself.

The survey was conducted in 2005 among 294 fourth-year students of the following faculties: Medical Faculty at Silesian Medical Academy in Katowice, Applied Psychology at Jagiellonian University in Cracow, Computer Science at the University of Science & Technology in Crocow as well as the Faculty of Humanities at the Silesian University in Katowice.

Respondents, having read the instructions, independently filled in the author's questionnaire forms. Together, 294 correctly filled in questionnaire forms were collected – from 201 women (68%) and 93 men (32%) at the age of 22,8 ($\pm 1,15$).

The decisive influence on undertaking the self-treatment had, irrespective of the faculty, lack of time to see a doctor (from the 18% at the Department of Psychology, up to the 36% at the Medical Department). The least important factors were: at the Medical Department – lack of money for visiting doctor (64%) and at the remaining faculties – using better methods than those recommended by the doctor (47-58%).

The most popular method of the self-treatment, no matter of the faculty, was taking medicines in the oral form. The remaining methods were chosen in much lower extent. Among the oral medicines, the most popular form were pills. The students of the examined faculties were taking soluble forms less frequently and most rarely syrups were used.

At the Medical Department and the Department of Psychology, apart from taking oral medicines, the students were frequently choosing curative gymnastics (15% and 18%, respectively), at Humanistic Departments – therapeutic baths (19%), and at the Department of the Computer Science – rubbing (with medicines) and drinking curative waters (11%).

Usually, the self-treatment was conducted: until the symptoms subsided (from 21% at the Department of the Computer Science, up to 44% at the Medical Department) or according to the leaflet instructions. However, using the whole package of the medicine was chosen most rarely (from 3% among the students of Psychology, up to 7% among the students of the Computer Science).

Irrespective of the faculty, following the producer's instructions was the most frequent way of using a medicine. In the case of ineffectiveness of self-treatment, the majority of respondents consulted a doctor (from 43% at the Medical Department, up to 54% among the students of Psychology), or changed the medicine (from 32% of the students at the Faculty of Humanities, to – 54% of the students of Psychology). Other possibilities such as: giving-up self-treatment, taking higher doses of the medicine or continuing their treatment with the same dose were chosen rarely.

Summing up, self-treatment among the selected faculties is very similar, despite the fact that future doctors should possess better knowledge about the medicines than their peers from other faculties. The results obtained reveal the need to propagate self-treatment forms other than taking medicines orally, as well as providing the students with better knowledge about the possibilities, methods and limitations of the self-treatment, so that young people would take the full advantage of self-treatment, avoiding its dangers.

Key words: self-treatment, students, medicines without prescription, OTC

Samoleczenie jest zjawiskiem polegającym na stosowaniu środków i sposobów leczniczych bez zalecenia lekarza. Jest ono obecne w każdym społeczeństwie, bez względu na stopień rozwoju cywilizacyjnego, lokalizację geograficzną czy typ opieki zdrowotnej.

Celem pracy była ocena przyczyn podejmowania samoleczenia, popularności wybranych stosowanych metod oraz analiza jego przebiegu.

Badania przeprowadzono w 2005 r. wśród studentów IV roku Wydziału Lekarskiego SAM w Katowicach, Psychologii Stosowanej UJ w Krakowie, Informatyki AGH w Krakowie oraz kierunków humanistycznych UŚ w Katowicach.

Respondenci, po przeczytaniu instrukcji, samodzielnie wypełniali autorski kwestionariusz. Ogółem zebrano 294 poprawnie wypełnione ankiety – 201 kobiet (68%) i 93 mężczyzn (32%) w wieku 22,8 lat ($\pm 1,15$).

Decydujący wpływ na podjęcie samoleczenia miał, bez względu na wydział, brak czasu na wizytę u lekarza (od 18% na wydziale psychologii, do 36% na wydziale lekarskim). Natomiast najmniejsze znaczenie miały: na wydziale lekarskim – brak pieniędzy na wizytę u lekarza (64%), na pozostałych kierunkach – stosowanie lepszych metod niż zalecane przez lekarza (47-58,2%).

Najpopularniejszą metodą samoleczenia okazało się przyjmowanie leków w formie doustnej, niezależnie od kierunku studiów. Pozostałe metody były wybierane zdecydowanie rzadziej. Spośród leków doustnych najbardziej popularną formą okazały się tabletki. W dalszej kolejności studenci badanych wydziałów sięgają po formy rozpuszczalne, a najrzadziej po leki w formie syropów.

Na wydziale lekarskim oraz wydziale psychologii poza stosowaniem leków doustnych największą popularnością cieszyła się gimnastyka lecznicza (odpowiednio: 15,11% i 17,91%), na wydziałach humanistycznych – kąpiele (18,83%), a na wydziale informatyki – nacierania oraz picie wód leczniczych (10,71%).

Najczęściej samoleczenie jest prowadzone do ustąpienia objawów (od 21,4% na wydziale informatyki, do 44,1% na wydziale lekarskim) oraz według zaleceń ulotki. Natomiast najrzadziej wybraną formą stosowania było zużycie całego opakowania leku (od 3% wśród studentów psychologii, do 7,1% spośród studentów informatyki).

Niezależnie od kierunku studiów, najczęstszą metodą dawkowania preparatu jest postępowanie według zaleceń producenta. W przypadku nieskuteczności większość respondentów, niezależnie od wydziału, konsultowało się z lekarzem (od 43% na wydziale lekarskim, do 53,7% wśród studentów psychologii) lub zmieniało stosowany lek (od 31,7% studentów na kierunkach humanistycznych, do – 53,7% studentów psychologii). Inne możliwości, takie jak: zakończenie samoleczenia, zwiększenie dawki zażywanego leku lub kontynuacja leczenia tą samą dawką wybierane były rzadziej.

Reasumując, postępowanie terapeutyczne studentów badanych kierunków jest bardzo zbliżone, mimo, iż przyszli lekarze powinni mieć pełniejszą wiedzę o leku niż ich koledzy z innych uczelni. Uzyskane wyniki wskazują na konieczność rozpropagowania innych form samoleczenia niż zażywanie leków doustnie oraz dostarczenie pełniejszej wiedzy na temat możliwości, metod i ograniczeń samoleczenia, tak, aby w pełni można było wykorzystywać jego zalety, unikając niebezpieczeństw.

Słowa kluczowe: samoleczenie, studenci, leki bez recepty, OTC

Odpowiedzialność prawna lekarza przy zabiegach nieterapeutycznych nieuregulowanych ustawowo

Legal physician's responsibility for non-therapeutic interventions not regulated by legal acts

KRZYSZTOF CHUDOŃ, ANDRZEJ SZPAK

Zakład Zdrowia Publicznego, Akademia Medyczna w Białymstoku, ul. Kilińskiego 1, 15-089 Białystok

Non-therapeutic interventions are more and more common in medical practice. However, their legal bases are different than in the case of therapeutic interventions, since there are no curative goals, e.g. patient's life saving or health saving procedures. Unfortunately, according to the current legal status there are no unequivocal, determined sources of permissibility of such procedures. The aim of the work is to present the urgent need for legal regulations development concerning non-therapeutic interventions.

Based on current legal regulations it should be emphasized that each non-therapeutic intervention is connected with trespassing inviolability of the human body and may cause health harm which is characteristic for crimes described in articles 156-157 and 217 of the Penal Code. Because of no therapeutic aim permissibility of non-therapeutic interventions cannot be based on the concept of primary legality. Hence, it has to emerge from certain circumstances excluding penal responsibility. Unfortunately, taking into account current legal status, those circumstances are described only in the case of abortion for non-therapeutic reasons, medical experiment and *ex vivo* organ transplantation. Other interventions are, *de facto*, illegal, they are done because of social needs, and fulfillment of requirements based on sources other than legal acts justifies their acceptability. Taking into account all the above presented problems, there is a need for legislative procedures to regulate these issues in a complete and comprehensive way.

Zabiegi nieterapeutyczne są coraz częściej wykonywane w codziennej praktyce lekarskiej. Podstawa ich legalności jest jednak inna niż przy zabiegach terapeutycznych, nie występuje bowiem w ich przypadku cel leczniczy czyli ratowanie życia i zdrowia pacjenta. Niestety, w obecnym stanie prawnym brakuje jednoznacznych, określonych źródeł ich dopuszczalności. Celem niniejszej pracy jest wskazanie na pilną konieczność opracowania prawnych regulacji dotyczących legalności zabiegów nieleczniczych.

Opierając się na obowiązujących regulacjach prawnych należy stwierdzić, że każdy zabieg nieterapeutyczny wiąże się z naruszeniem nietykalności cielesnej pacjenta, a także spowodowaniem uszczerbku na jego zdrowiu, co wprost wyczerpuje znamiona przestępstw z art. 156-157 i 217 Kodeksu Karnego. Ze względu zaś na brak celu leczniczego dopuszczalności jego przeprowadzenia nie można oprzeć na koncepcji pierwotnej legalności. Musi ona zatem wynikać z określonych okoliczności wyłączających odpowiedzialność karną. Niestety w świetle aktualnego stanu prawnego okoliczności te wskazane są tylko w stosunku do aborcji dokonanej ze względów nieterapeutycznych, eksperymentu medycznego i pobrania organu *ex vivo* w celach transplantacyjnych. Pozostałe zabiegi są *de facto* nielegalne, wykonuje się je jednak ze względu na potrzeby społeczeństwa określając pewne pozaustawowe wymogi, których spełnienie ma spowodować ich dopuszczalność. Biorąc pod uwagę wymienione kwestie konieczne jest podjęcie niezbędnych kroków legislacyjnych, które całościowo uregulują powyższe zagadnienia.